

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Н А К А З

«01» 04 2021 р.

м.Івано-Франківськ

№ 444-г

Про затвердження Положення про поводження з тваринами у наукових дослідженнях та освітньому процесі в Івано-Франківському національному медичному університеті

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», законів України «Про захист тварин від жорстокого поводження», «Про ветеринарну медицину», Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 249 від 01.03.2012 р. «Про затвердження Порядку проведення науковими установами дослідів, експериментів на тваринах» та інших актів законодавства України

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити та ввести в дію Положення про поводження з тваринами у наукових дослідженнях та освітньому процесі в Івано-Франківському національному медичному університеті (надалі – Положення), що додається.
2. Проректору з наукової роботи д.мед.н., професору Вакалюку І.П. та працівникам віварію в своїй роботі керуватися зазначеним Положенням, забезпечити його виконання та оприлюднення на офіційному сайті Університету.
3. В.о. начальника наукового відділу, д.мед.н., професору Дмитришин Т.М. ознайомити з Положенням завідувачів кафедр, працівників віварію а також співробітників структурного підрозділу.
4. Наказ набирає чинності з моменту підписання.
5. Контроль за виконанням даного наказу залишаю за собою.

ПОГОДЖЕНО:

Проректор з наукової роботи _____
Начальник юридичного відділу _____
В.о. начальника наукового відділу _____

Рожко М.М.

**ЗГІДНО
З ОРИГІНАЛОМ**

І. П. Вакалюк
У. В. Хомут
Т. М. Дмитришин

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО
наказом ректора ІФНМУ
№ 444-д від 01.04 2021р.

ПОЛОЖЕННЯ
про поводження з тваринами
у наукових дослідженнях та освітньому процесі
в Івано-Франківському національному медичному університеті

Редакція 2021-01

м. Івано-Франківськ

Автори:

Проректор з наукової роботи

Завідувач віварію

І. П. Вакалюк

П. Д. Кривенький

Погоджено:

Начальниця юридичного відділу

В.о. начальника наукового відділу

У.В. Хомут

Т. М. Дмитришин

1 МЕТА І СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

- 1.1 Положення про поводження з тваринами у наукових дослідженнях та освітньому процесі в Івано-Франківському національному медичному університеті (далі по тексту – Положення) розроблено з метою (далі по тексту - ІФНМУ).
- 1.2 Дія чинного Положення поширюється на всі види наукових дослідження, з використанням тварин, які проводяться в ІФНМУ.

2 НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

Чинне Положення розроблено відповідно до:

- а) Закону України «Про вищу освіту»
- б) Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження»
- с) Закону України «Про ветеринарну медицину»
- д) Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 249 від 01.03.2012 р. «Про затвердження Порядку проведення науковими установами дослідів, експериментів на тваринах»
- е) та інших актів законодавства України.

Також в Положенні наведено посилання на внутрішні документи ІФНМУ:

- а) Статут
- б) Інструкція з організації діловодства в ІФНМУ;

3 ТЕРМІНИ, ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПРИЙНЯТІ СКОРОЧЕННЯ

У чинному Положенні застосовно наступні скорочення:

<i>Положення -</i>	<u>Положення про поводження з тваринами у наукових дослідженнях та освітньому процесі в Івано-Франківському національному медичному університеті</u>
<i>ІФНМУ -</i>	Івано-Франківський національний медичний університет

4 ВСТАНОВЛЕНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

- 4.1 Вище керівництво ІФНМУ несе загальну відповідальність за забезпечення організації роботи з тваринами у наукових дослідженнях та освітньому процесі.
- 4.2 Загальну відповідальність щодо ведення роботи з тваринами, які використовуються у наукових дослідженнях та освітньому процесі ІФНМУ покладено на працівників віварію та безпосередніх керівників наукових досліджень.
- 4.3 Додаткові права, обов'язки та відповідальність працівників, які задіяні у наукових дослідженнях та освітньому процесі, де використовуються тварини, визначено по тексту чинного Положення.

5 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

- 5.1 В ІФНМУ для дослідів і експериментів в освітньому процесі та науково-дослідній роботі використовуються види лабораторних і продуктивних тварин, наведені в додатку 1 цього Положення.
- 5.2 Використання тварин в експериментах можливе за умови, якщо:
експерименти спрямовані на збереження даного виду тварин;
експерименти вирішують важливі біомедичні завдання, для розв'язання яких необхідно винятково дані види тварин.

6 ВИМОГИ ДО УМОВ ВИКОРИСТАННЯ ТВАРИН

- 6.1 Особи, відповідальні за використання тварин в експериментах, дослідях, мають забезпечити ряд умов, а саме:
- а) всі експериментальні тварини мають бути розміщені в спеціальних приміщеннях; для них мають бути створені належні умови (утримання, годівля, розведення), необхідні для збереження їх здоров'я та нормального самопочуття;
 - б) повинні бути відсутні або зведені до абсолютного мінімуму будь-які обмеження, які не дають змоги експериментальній тварині задовольняти свої фізіологічні та етологічні потреби;
 - в) щоденно контролюються умови утримання експериментальних тварин;
 - г) призначена компетентна особа, яка безпосередньо проводить спостереження за станом здоров'я експериментальних тварин з метою уникнення можливості завдати їм болю, страждання або тривалого шкідливого впливу на організм;
 - д) у разі необхідності, мають бути здійснені заходи щодо забезпечення негайного, як тільки це можливо, усунення будь-якого виявленого невинновданого порушення або шкоди, завданих тварині.
- 6.2 Експеримент повинен проводитись винятково компетентними особами, які мають відповідний дозвіл, або під безпосереднім керівництвом такої особи, або лише в тих випадках, коли експериментальна або інша науково-навчальна робота санкціонована у відповідності до затверджених планів.
- 6.3 Експеримент з використанням тварини не повинен проводитись, якщо існує інший, альтернативний, більш задовільний в науковому відношенні, обґрунтований та практично доступний метод досягнення необхідного результату, який не пов'язаний з використанням тварини.
- 6.4 При плануванні експерименту необхідно обґрунтовано вибирати тварин з найнижчим ступенем нейрофізіологічної чутливості, а також метод, який передбачає використання мінімальної кількості тварин та викликає найменші больові відчуття, страждання, патологічний стан, або найменш тривалий шкідливий вплив та, при цьому, дає задовільні та найвірогідніші наукові результати. Експерименти на диких тваринах не повинні проводитись за винятком випадків, коли експерименти на інших тваринах не задовольняють мету досліджень.
- 6.5 Всі експерименти слід планувати таким чином, щоб не завдавати піддослідним тваринам невинновданої шкоди, страждань та болю без крайньої для цього необхідності. З цією метою необхідно застосовувати місцеву або загальну анестезію.
- 6.6 Не застосовують анестезію, якщо анестезія може завдати більше шкоди, ніж сам експеримент та анестезія несумісна з метою експерименту.
- 6.7 У випадку неможливості застосування анестезії використовують аналгезію або інші відповідні засоби і способи, аби забезпечити, наскільки це можливо, зведення до мінімуму болі, страждань, патологічного стану чи шкідливого впливу.
- 6.8 Умовами експерименту має бути передбачена подальша доля тварини. Рішення про подальше використання таких тварин приймає компетентна особа, якою являється лікар ветеринарної медицини.
- 6.9 Якщо тварину залишають живою, то за нею встановлюється належний догляд залежно від стану її здоров'я; вона знаходиться під наглядом лікаря ветеринарної медицини або іншої компетентної особи і утримується в умовах, викладених в п. 3 цього Положення.

- 6.10 За умови, що такі дії сумісні з метою експерименту, анестезовану тварину, яка страждає від сильного болю, необхідно своєчасно забезпечувати знеболюючими засобами.
- 6.11 Якщо тварину за умовами досліду мають піддати умертвінню (евтаназії), або щодо неї не можуть бути виконані вимоги Положення, п.3, її потрібно негайно умертвити із застосуванням гуманних методів.
- 6.12 Не допускається повторне використання тварин в експериментах, якщо ці експерименти можуть приносити тварині біль та страждання.
- 6.13 Особи, які залучаються до експериментів на тваринах та до догляду за ними, повинні мати відповідну освіту чи підготовку. За умови планування експерименту, в якому тварина піддається діям, що викликають сильний і тривалий біль, відповідальна за цей експеримент особа повинна мати дозвіл на це Етичної комісії ІФНМУ з питань поводження з тваринами у наукових дослідженнях та освітньому процесі, з висновком, що експеримент є надзвичайно необхідним для задоволення потреби людей і тварин.
- 6.14 Для безпосереднього контролю за використанням піддослідних тварин в університеті для досліджень і навчання в ІФНМУ створена Етична комісія із числа кваліфікованих науково-педагогічних працівників та керівників структурних підрозділів, на базі яких проводяться експерименти та освітня діяльність з використанням тварин. Члени Етичної комісії ІФНМУ з питань поводження з тваринами у наукових дослідженнях та освітньому процесі, за необхідністю, можуть здійснювати повторний контроль умов утримання та використання тварин у науково-дослідній та освітній діяльності.
- 6.15 В компетенцію Етичної комісії ІФНМУ входить нагляд за діяльністю дотримання вимог цього положення та оперативне реагування на порушення законодавства з біоетики, збір та аналіз інформації про використання тварин в експериментах, внесення пропозицій для розгляду на засіданнях Етичної комісії ІФНМУ з питань поводження з тваринами у наукових дослідженнях та освітньому процесі.
- 6.16 Об'єктом нагляду Етичної комісії ІФНМУ (відповідно до напрямів) є віварій університету.

7 ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

- 7.1 Всі зміни та доповнення до даного Положення вносяться шляхом видання відповідного наказу за підписом ректора та затвердження нової редакції.

ДОДАТОК 1

до Положення про поводження з тваринами у наукових дослідженнях та освітньому процесі в ІФНМУ,
затвердженому наказом ректора ІФНМУ
№ 444 д від 01.04.2021 року

Перелік видів тварин, які використовуються в експериментах віварію Івано-Франківського національного медичного університету

Лабораторні і домашні тварини

- Миша біла
- Щур білий
- Морська свинка
- Хом'ячок
- Кролик

ДОДАТОК 1

до Положення про поводження з тваринами у наукових дослідженнях та освітньому процесі в ІФНМУ, затвердженому наказом ректора ІФНМУ № 444 д від 01.04.2021 року

Правила утримання піддослідних тварин і догляду за ними

Мета Додатку 2 надати консультацію щодо проектування, побудови та експлуатації приміщень для тварин, розведення, вирощування, утримання, годівлі тварин, використання їх в експерименті та утримання під час та після експериментів.

Найнеобхідніші з приміщень: приміщення для утримання тварин, що знаходяться в досліді і які не знаходяться в експерименті; допоміжні приміщення; лабораторія і приміщення для проведення загальних та спеціальних досліджень.

Приміщення для утримання лабораторних і сільськогосподарських тварин має бути побудовано таким чином, щоб забезпечити оптимальні умови для утримання певних видів тварин і, разом з тим, забезпечувати неможливість проникнення (доступ) в приміщення віварію сторонніх осіб без відповідного на це дозволу.

Необхідно виключити спільне утримання в одному приміщенні (кімнаті) тварин двох несумісних видів, або окремих особин, які проявляють агресію проти інших тварин.

Якщо це доцільно, приміщення для утримання тварин можуть бути забезпечені обладнанням для проведення простих експериментів та маніпуляцій.

Всі підрозділи ІФНМУ, які проводять досліді на тваринах, повинні мати лабораторні приміщення і обладнання для проведення простих діагностичних випробувань, посмертних досліджень і (або) відбору зразків для подальших детальних лабораторних досліджень в інших місцях.

Необхідно мати ізолятор — приміщення для ізольованого утримання хворих або травмованих тварин.

При потребі, декілька приміщень повинні бути обладнані відповідним чином для проведення хірургічних експериментів в умовах асептики, а також приміщення для післяопераційної реабілітації тварин.

Допоміжні приміщення призначені:

- для обслуговуючого персоналу;
- для зберігання кормів;
- для зберігання чистих кліток, інструментів, інвентарю, техніки тощо;
- для миття і обробки;
- для тимчасового зберігання трупів і відходів.

Приміщення для миття і очищення мають бути досить просторими, щоб вмістити обладнання, яке використовується з цією метою, добре вентилуватись. Стіни, стеля і поли в цих приміщеннях повинні мати стійку поверхню.

В приміщеннях для тимчасового зберігання трупів і відходів потрібно забезпечити дотримання правил гігієни і біобезпеки. Якщо спалювання відходів на території неможливе, або небажане, то необхідно прийняти всі заходи для безпечного вивезення цих матеріалів у відповідності до санітарно-епідеміологічних та ветеринарно-санітарних вимог.

Навколишнє середовище в приміщеннях і його контроль.

Вентиляція кожної кімнати, в якій знаходяться піддослідні тварини, має стабілізувати температуру і вологість повітря, забезпечити його чистоту протягом всього часу перебування тварин, а також очистити повітря, зменшити запахи, знизити вміст в повітрі шкідливих газоподібних сполук, мікробів тощо.

В залежності від умов експерименту, виду тварини і температури навколишнього середовища, повітря необхідно оновлювати 15-20 раз на годину, іноді і частіше. В інших випадках його достатньо оновлювати 8-10 раз, можна обійтись взагалі без вимушеної

вентиляції. Але найефективніша вентиляція не може компенсувати погане очищення приміщень або неохайність. Недопустима вентиляція з рециркуляцією необробленого повітря.

Температура в приміщеннях для тварин різних видів така:

- для мишей, щурів, хом'ячків, морських свинок — 20-24⁰ С;
- для кроликів — 15-21⁰ С;

Вологість повітря в приміщеннях повинна коливатись в межах 55±10%.

Допускаються певні відхилення, але не в межах 40% - 70% і лише протягом короткого часу.

Освітлення в приміщеннях необхідно регулювати в залежності від біологічних потреб тварин і особливо щодо режиму "світло-темно".

В приміщеннях, де утримуються піддослідні тварини, необхідно дотримуватись тиші, заборонено паління, проведення робіт, пов'язаних із сильними шумовими ефектами.

Поводження з тваринами.

Особи, відповідальні за тварин (зав. віварієм), зобов'язані забезпечувати регулярний ветеринарний огляд тварин і нагляд за їх розміщенням, не допускати скупчення тварин та розташування їх в місцях, не придатних для цього.

Одночасно слід контролювати стан здоров'я та гігієну праці обслуговуючого персоналу з урахуванням потенційної небезпеки з боку тварин.

Транспортування тварин – це стресогенеруючий фактор. Тому від осіб, що здійснюють транспортування, вимагається дотримання таких вимог:

- не транспортувати тварин ослаблених, кволих, якщо це не викликано потребою діагностики та лікування тварин;
- іноді, якщо це не перечить умовам досліду, тваринам вводять легкі антистресові препарати;
- не транспортувати вагітних за 48 годин до та після пологів;
- під час транспортування стежити за режимом вентиляції, температури, вологості повітря в фургоні. При тривалому транспортуванні підгодовувати і напувати тварин.

Новоприбулих тварин оглядають, поділяють на групи, реєструють в спеціальному журналі, маркують, розміщують в клітки; ослаблених тварин відділяють в окремі клітки і встановлюють за ними ветеринарний нагляд і при необхідності призначають лікування; тварин, які не мають ніяких шансів на видужання, умертвляють гуманними методами.

Карантин і ізоляція новоприбулих тварин проводиться з метою:

- захисту інших тварин в віварії від заносу можливих інфекцій;
- захисту людей від антропозоонозів;
- адаптації та акліматизації новоприбулих до нових умов утримання. Тривалість карантину в залежності від виду тварин та їх стану складає:
- для мишей, щурів, морських свинок, хом'ячків – 5-15 днів;
- для кроликів – 20-30 днів.

У випадку захворювання тварин, що знаходяться на карантині, з ними (окремими особинами чи цілою партією) поступають у відповідності до вимог ветеринарного Законодавства.

Утримання тварин в клітках здійснюється у відповідності до санітарно-гігієнічних вимог. В середньому на 1 лабораторну тварину необхідно передбачати, в залежності від виду, віку та її стану таку мінімальну площу:

- для мишей і хом'ячків - 180 см² з висотою клітки 12 см;
- для щурів - 350 см² та 14 см;
- для морської свинки - 600 см² та 18 см;
- для кролика масою 1 кг - 1400 см² та 30 см;
- 2 кг - відповідно 2000 см² та 30 см;
- 3 кг - відповідно 2500 см² та 35 см;
- 4 кг - відповідно 3000 см² та 40 см;

При розведенні тварин площа та висота кліток зростає в середньому на 50-60% для кожної тварини.

Утримання сільськогосподарських тварин здійснюється у відповідності до існуючих зоогігієнічних та ветеринарно-санітарних вимог.

Годівля тварин здійснюється у відповідності до вимог експерименту та до зоотехнічних норм. Якість і поживна цінність кормів повинні відповідати вимогам експерименту. Слід дотримуватись режиму та гігієнічних вимог годівлі, регулярно проводити очистку та дезінфекцію годівниць, бункерів для зберігання кормів, наявних емкостей для транспортування та роздачі кормів.

Якість води для напування має контролюватись на домішки та бактеріальне забруднення. Вода для напування тварин повинна постійно знаходитись в поїлках.

Підстилка для тварин має бути сухою, добре адсорбувати в себе вологу, не створювати пилу, без грибів та їх токсинів, інфекційних агентів та паразитів.

Рекомендується використовувати будь-яку можливість для виходу тварин для того, щоб дати їй фізичне навантаження. Поведінка тварини під час експерименту в значній мірі залежить від її довіри до людини, яку потрібно завоювати. Слід мати на увазі, що дика або здичавіла тварина ніколи не може стати ідеальною експериментальною твариною. Обслуговуючий персонал та інші особи повинні частіше спілкуватись з твариною, щоб викликати її довіру до людини, поводитись спокійно, без елементів агресії, яку тварина відчуває.

Дотримання чистоти та вимог гігієни в приміщеннях для тварин забезпечується регулярним прибиранням та миттям кліток, станків і приміщень, зміною підстилки в клітках і загонах. Необхідно встановити адекватний режим очищення, миття, знезараження і, при необхідності, дезінфекції (стерилізації) кліток, реманенту і матеріалів та їх своєчасної заміни.

Гуманне умертвіння тварин вимагає від персоналу відповідного досвіду, який набувається в результаті навчання. Тварина може бути знекровлена за умови, що вона знаходиться в стані глибокої анестезії; без попередньої анестезії не можна застосовувати також препарати, які паралізують м'язи, чи курареподібної дії, а також смертельний електрошок. Труп прибирають лише після настання трупного окоченіння (*rigormortis*).